

Bioamrywiaeth Papur briffio

Awst 2021

Senedd Cymru yw'r corff sy'n cael ei ethol yn ddemocrataidd i gynrychioli buddiannau Cymru a'i phobl. Mae'r Senedd, fel y'i gelwir, yn deddfu ar gyfer Cymru, yn cytuno ar drethi yng Nghymru, ac yn dwyn Llywodraeth Cymru i gyfrif.

Gallwch weld copi electronig o'r ddogfen hon ar wefan y Senedd:
ymchwil.senedd.cymru/

Gellir cael rhagor o gopïau o'r ddogfen hon mewn ffurfiau hygyrch, yn cynnwys Braille, print bras, fersiwn sain a chopïau caled gan:

Senedd Cymru
Tŷ Hywel
Bae Caerdydd
CF99 1SN

Ffôn: **0300 200 7174**
E-bost: **Katy.Orford@senedd.wales**
Twitter: **[@SeneddYmchwil](https://twitter.com/SeneddYmchwil)**
Ymchwil y Senedd: **ymchwil.senedd.cymru**

© Hawlfraint Comisiwn y Senedd Cymru 2021

Ceir atgynhychu testun y ddogfen hon am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng cyn belled ag y caiff ei atgynhychu'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol na difriol. Rhaid cydnabod mai Comisiwn y Senedd Cymru sy'n berchen ar hawlfraint y deunydd a rhaid nodi teitl y ddogfen.

Bioamrywiaeth

Papur briffio

Awst 2021

Awduron:

Matthias Noebels, Sara Moran a Katy Orford

Mae Ymchwil y Senedd yn cydnabod y gymrodoriaeth seneddol a roddwyd i Matthias Noebels gan y Cyngor Ymchwil Peirianeg a'r Gwyddorau Ffisegol, a alluogodd i'r papur briffio hwn gan y Gwasanaeth Ymchwil gael ei gwblhau.

Cynnwys

Crynodeb 1

Cyflwyniad 3

Beth yw bioamrywiaeth? 3

Pam y mae bioamrywiaeth yn bwysig? 3

Sut a pham y mae bioamrywiaeth yn dirywio? 4

Polisi a deddfwriaeth bioamrywiaeth 7

Rhyngwladol 7

Yr UE 10

Y DU 11

Cymru 14

Ardaloedd gwarchoddedig 18

Safbwynt presennol Llywodraeth Cymru a'r camau nesaf ...21

Targedau bioamrywiaeth	21
Adferiad gwyrdd	22
Coedwigaeth a choetiroedd	23
Polisi rheoli tir yn y dyfodol	24
Llywodraethu ac egwyddorion amgylcheddol.....	24
Rhwymedigaethau'r DU a'r UE.....	25

Atodiadau.....26

Crynodeb

Beth yw'r broblem?

Yn 2021, [datganodd y Senedd 'argyfwng natur'](#). Roedd hyn yn gydnabyddiaeth o'r dirywiadau mewn bioamrywiaeth a achoswyd gan bobl. Mae'r [adroddiad yn 2019 ynghylch sefyllfa byd natur](#) yn tynnu sylw bod 17 y cant o 3,902 o rywogaethau yng Nghymru mewn perygl o ddiplannu.

Daw pwysau ar fioamrywiaeth o lawer o ffynonellau, gan gynnwys trefoli, llygredd, newid hydrolegol, rhai technegau rheoli amaethyddol a rheoli coetir a rhywogaethau anfrodorol goresgynnol. Mae gwerth cynhenid i fioamrywiaeth ac mae'n cynnig buddion i bobl drwy ['wasanaethau ecosystemau'](#), megis atal llifogydd a chynhyrchu bwyd. Credir bod colledion bioamrywiaeth yn achosi risgiau i ddiogelwch a llesiant pobl.

Sut y mae bioamrywiaeth yn cael ei gwarchod?

Mae gwarchod natur yn faes cymhwysedd datganoledig yng Nghymru. Mae'r rhan fwyaf o bolisiau a deddfwriaeth ar fioamrywiaeth yn y DU, gan gynnwys Cymru, yn deillio o rwymedigaethau rhyngwladol, megis y [Confensiwn ar Amrywiaeth Fiolegol](#).

Mae rhanddeiliaid yn tynnu sylw at y ffaith bod polisiau a deddfwriaeth Cymru megis y [Cynllun Gweithredu Adfer Natur, a Deddf yr Amgylchedd \(Cymru\) 2016](#) yn gwneud rhywfaint i warchod bioamrywiaeth, ond maent yn galw am gamau gweithredu ar frys i fynd i'r afael â'r 'argyfwng natur'.

Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) yw corff statudol Llywodraeth Cymru sy'n gyfrifol am reoli adnoddau naturiol Cymru.

Beth y mae rhanddeiliaid yn galw amdano?

Mae rhanddeiliaid amgylcheddol yn galw ar Lywodraeth Cymru i gyflwyno targedau bioamrywiaeth domestig statudol.

Gall adfer o bandemig Covid-19 gynnig cyfle i fynd i'r afael â cholli bioamrywiaeth. Wedi'i frandio fel 'yr adferiad gwyrdd', **mae amgylcheddwyr wedi pwysleisio'r** angen am swyddi gwyrdd i ysgogi'r economi a gwarchod bioamrywiaeth.

Mae cynlluniau Llywodraeth Cymru ar gyfer **Coedwig Genedlaethol** wedi magu momentwm ac mae rhanddeiliaid yn pwysleisio bod yn rhaid plannu coed yn y lleoedd cywir i sicrhau'r budd mwyaf i fioamrywiaeth.

Mae **cynllun ffermio** yn y dyfodol Llywodraeth Cymru wedi'i nodi fel cyfle i wella bioamrywiaeth drwy daliadau ar gyfer nwyddau cyhoeddus.

Ac yn olaf, ar ôl ymadael â'r UE, mae **pryder ymhlith amgylcheddwyr**, yn sgil colli strwythurau'r UE i sicrhau cydymffurfedd â deddfwriaeth yr UE, na fydd y cyfreithiau presennol yn cael eu gweithredu'n briodol. Mae rhanddeiliaid yn galw am system ddomestig o lywodraethiant amgylcheddol.

Cyflwyniad

Mae'r adran hon yn cyflwyno beth yw bioamrywiaeth, pam ei bod yn bwysig, a pham ei bod yn dirywio.

Beth yw bioamrywiaeth?

Rhoddir diffiniad o fioamrywiaeth, neu amrywiaeth fiolegol, yn **Neddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016**. sef "amrywiaeth organeddau byw, boed ar lefel geneteg, rhywogaeth neu ecosystem". Defnyddir diffiniadau tebyg gan y **Confensiwn ar Amrywiaeth Fiolegol** (CAF) a **Llywodraeth y DU**.

Mae organeddau byw yn endidau unigol sy'n dangos rhai o nodweddion bywyd, megis cynnwys un neu fwy o gelloedd a bod â'r gallu i fetabileiddio, tyfu, addasu neu atgenhedlu. Mae anifeiliaid, planhigion, ffyngau a micro-organeddau, megis bacteria, oll yn organeddau byw.

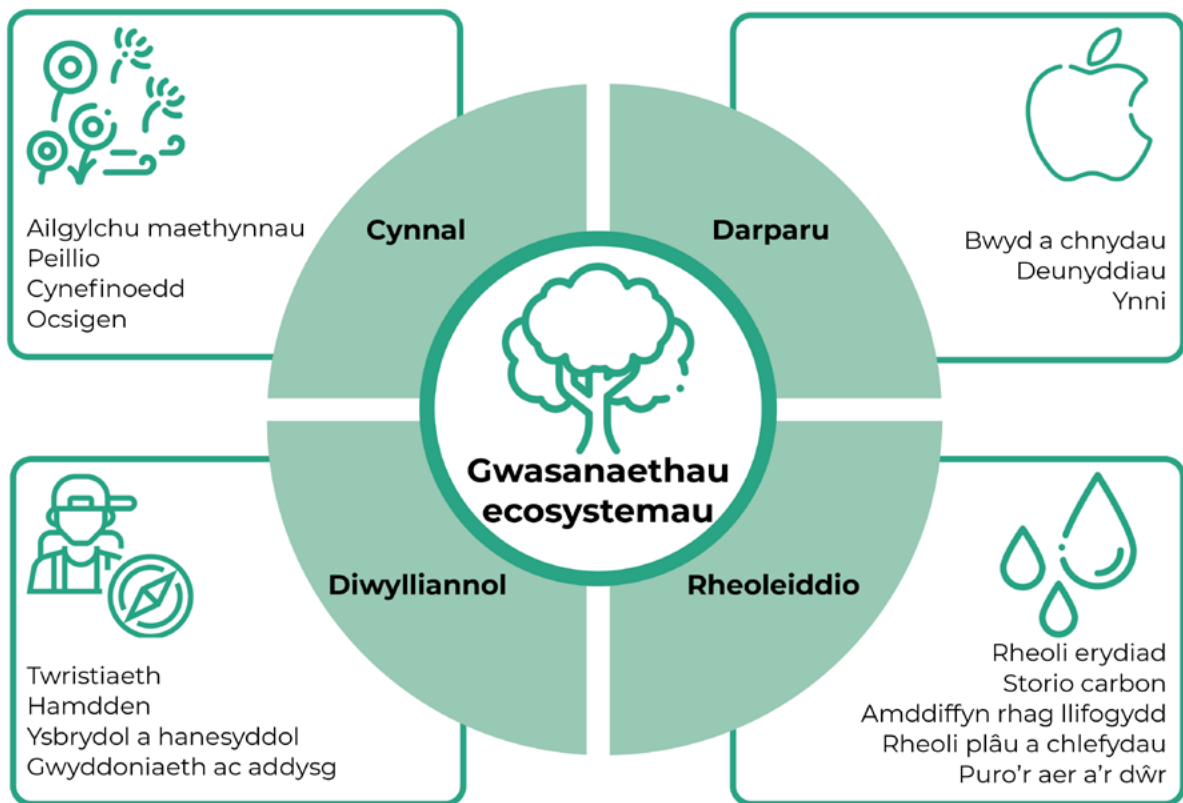
Mae'r diffiniad yn pwysleisio ymhellach yr ystod o ffyrdd y mae bioamrywiaeth yn digwydd. Mae bioamrywiaeth yn ystyried amrywiolion genetig ac amrywiaeth o rywogaethau, ond hefyd mathau gwahanol o gynefinoedd.

Gan fod Cymru yn ffinio â thri pharth hinsawdd cefnforol ac oherwydd ei daeareg amrywiol a'i hinsawdd dymherus, mae'n cynnal amrywiaeth o rywogaethau. Nid yw rhai, fel lili Maesyfed neu lili'r Wyddfa, **i'w canfod yn unman arall** yn y byd. Mae'n anodd pennu nifer y rhywogaethau yng Nghymru, ond mae **Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru** yn amcangyfrif bod tua 50,000 o rywogaethau.

Pam y mae bioamrywiaeth yn bwysig?

Bioamrywiaeth yw conglfaen ecosystemau ac mae'n cynnal amgylchedd naturiol iach. Mae bioamrywiaeth yn helpu'r amgylchedd i ddarparu ystod o fuddion i bobl, a ddsberthir yn aml fel **'gwasanaethau ecosystemau'**. Mae'r rhain yn amrywio o beillio ac atal llifogydd i agweddau hamdden ac iechyd a ddsbarthir yn gyffredinol fel a ganlyn:

- **Cynnal** (e.e. peillio, ffotosynthesis, ailgylchu maethynnau);
- **Darparu** (e.e. bwyd, deunyddiau crai, ynni);
- **Rheoleiddio** (e.e. dal a storio carbon, pydru, puro'r dŵr a'r aer, amddiffyn rhag llifogydd, rheoli clefydau);
- **Diwylliannol** (e.e. hamdden, gwyddoniaeth, therapiwtig).

Ffigur 1: Categorïau ac enghreifftiau o wasanaethau ecosystemau. Ffigur yn seiliedig ar **asesiad ecosystemau cenedlaethol y DU**.

Sut a pham y mae bioamrywiaeth yn dirywio?

Mae lefelau bioamrywiaeth byd-eang bob amser wedi bod yn newid. **Mae gwyddonwyr yn gwahaniaethu chwe diflaniad torfol** ers i fywyd ar y Ddaear ddechrau, wedi'u cymysgu â chyfnodau o fioamrywiaeth ffyniannus. Credir bod pob diflaniad torfol wedi arwain at ddiflaniad o leiaf 75 y cant o'r holl rywogaethau. Mae ffosiliau a ganfuwyd ar arfordiroedd Cymru yn dystiolaeth o rywogaethau a ddiflannodd gannoedd o filiynau o flynyddoedd yn ôl, i'w disodli gan eraill drwy esblygiad.

Dywed gwyddonwyr fod y chweched digwyddiad diflannu torfol yn dechrau, a'r cyntaf **sy'n gysylltiedig â gweithgarwch pobl**. Mae **ymchwil yn awgrymu** bod cyfradd gyfartalog colli rywogaethau asgwrn cefn dros y ganrif ddiwethaf hyd at 100 gwaith yn uwch na'r cyfraddau diflannu cyn pobl.

Dadlennodd **asesiad byd-eang IPBES (2019)** ddirywiadau cyffredin, sy'n cyflymu, mewn bioamrywiaeth a systemau cynnal bywyd. Daeth i'r casgliad bod

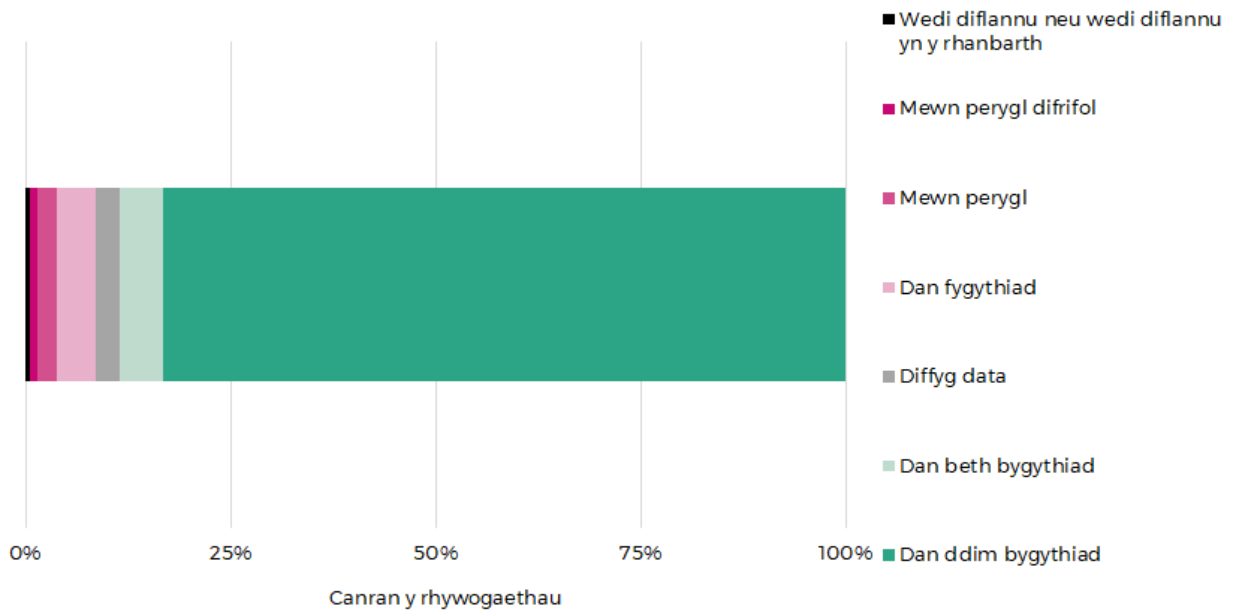
bioamrywiaeth dan fygythiad oherwydd trosi cynefinoedd, cynaeafu adnoddau'n ormodol, newid hinsawdd, rhywogaethau goresgynnol ac effeithiau eraill. Cafodd yr asesiad gymeradwyaeth unfrydol gan y 132 o aelod-wledydd. Pwysleisiodd, oni bai bod y dirywiadau hyn yn cael eu gwrthdroi, y bydd atchweliad mewn diogelwch pobl, iechyd meddwl a chorfforol, a diogelwch bwyd a bywoliaeth yn parhau.

Yn y DU ac yng Nghymru, mae adroddiad cydweithredol sector yr amgylchedd yn 2019 ynghylch **sefyllfa byd natur**, yn dod i'r casgliad y daw pwysau ar fioamrywiaeth o ffynonellau, gan gynnwys rheoli amaethyddol, trefoli, llygredd, newid hydrolegol, rheoli coetir a rhywogaethau anfrodorol goresgynnol. Dywed fod newid hinsawdd yn sbarduno newidiadau cyffredin yn helaethrwydd, dosbarthiad ac ecoleg bywyd gwyllt Cymru.

Mae **Adroddiad o Gyflwr Adnoddau Naturiol 2020** Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) a **Chynllun Gweithredu Adfer Natur Cymru** yn cydnabod bod Cymru yn dal i fod ymhell o gyrraedd nodau bioamrywiaeth cenedlaethol a rhyngwladol, megis cyflawni dull 'rheoli cynaliadwy ar adnoddau naturiol' fel y'i diffinnir yn **Neddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016** neu **dargedau Aichi** fel y'u diffinnir gan y CAF. Yn lle hynny, **canfu Adroddiad interim CNC ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol 2020 y canlynol:**

Mae'r newid yn yr hinsawdd yn gyrru rhywogaethau i symud lleoliad. Gallai rhywogaethau arctig-alpinaidd o fewn cynefinoedd mynyddig ddiflannu o Gymru wrth i'w cynefinoedd gael eu colli. Pan na all planhigion a bywyd gwyllt arfordirol symud i'r tir, gall y cynnydd yn lefel y môr a mwy o erydu tir arwain at golled eang. Mae nifer y rhywogaethau anfrodorol goresgynnol, a'u cwmpas, yn debygol o gynyddu wrth i'r hinsawdd newid. Mae pwysau amgylcheddol yn achosi dirywiadau byd-eang mewn bioamrywiaeth ar gyfraddau na welwyd erioed o'r blaen mewn hanes dyn. Mae rhywogaethau'n diflannu ar gyfradd gyflymach.

Mae asesiad o ddogfen o'r enw **International Union for Conservation of Nature (IUCN) Red List of Threatened Species** ar gyfer Prydain Fawr, a gyhoeddwyd yn yr adroddiad yn 2019 ynghylch **sefyllfa byd natur**, wedi canfod bod 8 y cant o 6,500 o rywogaethau a geir yng Nghymru mewn perygl o ddiflannu o Brydain Fawr (rhywogaethau sydd mewn perygl difrifol, sydd mewn perygl ac sydd dan fygythiad - Ffigur 2). Mae hyn yn cynnwys anifeiliaid asgwrn cefn, anifeiliaid di-asgwrn-cefn, planhigion, ffyngau a chennau.

Ffigur 2: IUCN Red List Assessment of species in Wales (Ffynhonnell: **State of Nature 2019**)

Yn ogystal, mae'r adroddiad yn cyflwyno asesiadau o risg diflannu yng Nghymru ar gyfer nifer o grwpiau tacsonmig (3,902 o rywogaethau). O'r rhain, mae 666 (17 y cant) mewn perygl o ddiflannu o Gymru, ac mae 73 arall (2 y cant) wedi diflannu eisoes (o linell sylfaen 1970).

Polisi a deddfwriaeth bioamrywiaeth

Mae'r rhan fwyaf o bolisiau a deddfwriaeth ar fioamrywiaeth yng Nghymru a'r DU yn deillio o gyfraith yr UE a chyfraith ryngwladol, megis Cyfarwyddebau Natur yr UE a'r Confensiwn ar Amrywiaeth Fiolegol. Mae'r adran hon yn cyflwyno'r cytuniadau o bwys rhyngwladol, polisiau a deddfwriaeth bioamrywiaeth yr UE, y DU a Chymru.

Rhyngwladol

Mae'r DU yn rhan o nifer o gytuniadau rhyngwladol â'r bwriad o warchod bioamrywiaeth, a nodir isod. Mae'r cytuniadau hyn yn cynnwys nodau cyffredinol i wneud y canlynol:

- Gweithredu deddfwriaeth benodol ar fioamrywiaeth;
- Pennu targedau a datblygu polisiau neu gynlluniau gweithredu cenedlaethol i'w cyflawni;
- Sefydlu cyrff cenedlaethol;
- Adrodd ar y cynnydd yn erbyn targedau rhyngwladol.

Confensiwn ar Amrywiaeth Fiolegol

Mae'r **Confensiwn ar Amrywiaeth Fiolegol (CAF)** yn gytuniad rhyngwladol a fabwysiadwyd yn y Gynhadledd ar yr Amgylchedd a Datblygu (a elwir hefyd yn 'Uwchgynhadledd y Ddaear') yn Rio de Janeiro ym 1992 a ddaeth i rym ym 1993. Mae **196 o bartïon** i'r Confensiwn, a **gadarnhawyd gan y DU ym 1994**. Mae'r CAF yn ei gwneud yn ofynnol i bartïon lunio a gorfodi strategaethau a chynlluniau gweithredu cenedlaethol ar gyfer cadw, gwarchod a gwella bioamrywiaeth. Yn benodol, mae'r CAF yn pennu tri nod:

- Cadw bioamrywiaeth;
- Y defnydd cynaliadwy o elfennau o fioamrywiaeth;
- Rhannu'r buddion sy'n deillio o ddefnyddio adnoddau genetig mewn modd teg a chyfiawn.

Ffigur 3: Cynrychiolwyr yn Uwchgynhadledd y Ddaear, 1992, lle y cafodd y CAF ei fabwysiadu (Ffynhonnell: **Llun y Cenhedloedd Unedig**)

Mabwysiadwyd **Strategic Plan for Biodiversity 2011 – 2020** yn 10fed Gynhadledd y Partion (COP10) i'r CAF yn Nagoya, Japan, yn 2010. Daeth i'r casgliad a ganlyn:

1. ni chyrrhaeddwyd targedau 2010 ar gyfer bioamrywiaeth;
2. nid ymdriniwyd yn briodol â sbardunau colli bioamrywiaeth (newid cynefinoedd, gorfanteisio, llygredd, rhywogaethau estron goresgynnol a newid hinsawdd) ac nid oedd materion bioamrywiaeth wedi'u hintegreiddio'n ddigonol â pholisiau cenedlaethol (yn rhannol oherwydd galluoedd cyfyngedig ac adnoddau technegol ac ariannol cyfyngedig mewn gwledydd sy'n datblygu).

Datblygiad arall o COP10 oedd cyflwyno **targedau Aichi**. Mae'r rhain yn gyfres o 20 o brif dargedau wedi'u trefnu dan bum nod strategol:

- Ymdrin ag achosion sylfaenol colli bioamrywiaeth drwy'r llywodraeth a chymdeithas;
- Lleihau pwysau uniongyrchol ar fioamrywiaeth;
- Gwella bioamrywiaeth drwy ddiogelu;
- Gwella buddion bioamrywiaeth i bawb;

- Sefydlu cynlluniau cyfranogol, rheoli gwybodaeth a meithrin gallu.

Mae'r targedau'n cynnwys y rhai hynny i hanner o leiaf a, phan fo'n ymarferol, ddod â chyfradd colli cynefinoedd naturiol yn agos at sero, gwarchod 17 y cant o fannau dŵr mewndirol a 10 y cant o fannau morol ac arfordirol ac adfer o leiaf 15 y cant o fannau dirywiedig drwy waith cadwraeth ac adfer.

Cytunodd y partion i ymgorffori targedau Aichi mewn strategaethau bioamrywiaeth a chynlluniau gweithredu cenedlaethol o fewn dwy flynedd.

Mae'r cynllun bioamrywiaeth strategol o COP10 hefyd yn nodi **gweledigaeth 2050 ar gyfer bioamrywiaeth**, sy'n nodi'r canlynol:

By 2050, biodiversity is valued, conserved, restored and wisely used, maintaining ecosystem services, sustaining a healthy planet and delivering benefits essential for all people.

Roedd disgwyl i fframwaith olynol ar gyfer y cyfnod ar ôl 2020 gael ei fabwysiadu gan **Gynhadledd Bioamrywiaeth y Cenedloedd Unedig**, y cyfeirir ati fel COP15, yn 2020. Fodd bynnag, **gohiriwyd y gynhadledd hon tan 11-14 Hydref 2021** oherwydd pandemig y coronafeirws, ac adroddwyd ei bod yn bosibl y caiff ei gohirio eto i 2022. Mae **fframwaith drafft** ar gael. Yn ogystal â mabwysiadu fframwaith bioamrywiaeth byd-eang ar ôl 2020, bydd **y gynhadledd** hefyd yn asesu gweithrediad y Confensiwn ar Amrywiaeth Fiolegol a'i brotocolau.

Cytuniadau rhyngwladol eraill

Mae bioamrywiaeth yn destun nifer o gytuniadau rhyngwladol eraill. Dyma ychydig o enghreifftiau. Ceir rhestr gynhwysfawr yn Atodiad 1.

Nod **Confensiwn Bern 1979 ar Warchod Bywyd Gwyllt a Chynefinoedd Naturiol Ewrop** yw gwarchod fflora, ffawna a chynefinoedd, hyrwyddo cydweithrediad, a galw sylw i rywogaethau sydd mewn perygl ac sydd dan fygythiad. Mae'n ofynnol i bartion hyrwyddo polisiau a mesurau gwarchod cenedlaethol rhag llygredd. Hefyd, sefydlodd Confensiwn Bern y **Rhwydwaith Emrallt o Ardaloedd o Ddiddordeb Cadwraeth Arbennig**. Yn y DU, gweithredir Confensiwn Bern gan **Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981** (a nodir isod).

Nod **Confensiwn 1979 ar Warchod Rhywogaethau Mudol o Anifeiliaid Gwyllt** (neu 'Gynhadledd Bonn') yw gwarchod anifeiliaid mudol, gan gynnwys rhywogaethau'r tir, dyfrol ac adarol, a hyrwyddo'r defnydd cynaliadwy o'u cynefinoedd. Yn y DU, gweithredir Confensiwn Bonn gan Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 a **Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000**.

Nod **Confensiwn 1971 ar Wlyptiroedd o Bwysigrwydd Rhyngwladol yn enwedig fel Cynefin Adar Dŵr** (neu 'Gonfensiwn Ramsar') yw gwarchod gwlyptiroedd, gan hyrwyddo eu defnydd cynaliadwy, yn ogystal â chydweithrediad rhyngwladol. Nid oes deddfwriaeth bwrpasol ar gyfer safleoedd Ramsar yn y DU, ond maent yn Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA) a chânt eu diogelu gan ddeddfwriaeth arall (isod).

Ar ben hynny, mae cytuniad newydd y Cenhedloedd Unedig **wrthi'n cael ei ddatblygu** ar warchod amrywiaeth fiolegol forol, a'r defnydd cynaliadwy ohoni, mewn ardaloedd y tu hwnt i awdurdodaeth genedlaethol. Mae'r testun drafft yn esbonio mai un o'i amcanion yw:

Rehabilitate and restore biodiversity and ecosystems, including with a view to enhancing their productivity and health and building resilience to stressors, including those related to climate change, ocean acidification and marine pollution.

Yr UE

Mae'r UE wedi pasio dwy Gyfarwyddeb bwysig sy'n ymdrin â bioamrywiaeth, y **Gyfarwyddeb Adar** (ar warchod adar gwyllt) a'r **Gyfarwyddeb Cynefinoedd** (ar warchod cynefinoedd naturiol a ffawna a fflora gwyllt). Y 'Cyfarwyddebau Natur' ydynt gyda'i gilydd.

Gweithredir y Cyfarwyddebau Natur yn y DU drwy offerynnau amrywiol fel y nodir isod. Er bod y Cyfarwyddebau Natur **yn gymwys yn ddomestig drwy gyfraith yr UE a ddargedwir** yn dilyn ymadawiad y DU â'r UE, gall y DU ddisodli neu ddiddymu'r ddeddfwriaeth hon.

Y Gyfarwyddeb Adar

Mabwysiadwyd y Gyfarwyddeb Adar ym 1979 yn gydnabyddiaeth mai colli a dirywio cynefinoedd yw'r bygythiad mwyaf difrifol i adar gwyllt. Mae'r Gyfarwyddeb Adar yn gwarchod, gyda rhai eithriadau, yr holl adar gwyllt naturiol, yn nhiriogaethau Ewropeaidd Aelod-wladwriaethau, yn ogystal â'u hwyau, eu nythod a'u cynefinoedd, ac yn gwahardd gweithredoedd megis lladd neu ddinistrio bwriadol (Erthygl 1). Mae'n ei gwneud yn ofynnol i Aelod-wladwriaethau'r UE ddynodi **Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig (AGA)** ar gyfer gwarchod adar mudol (Erthygl 2) a 194 o rywogaethau adar eraill a restrir yn Atodiad I o'r Gyfarwyddeb (Erthygl 4).

Y Gyfarwyddeb Cynefinoedd

Mabwysiadwyd y Gyfarwyddeb Cynefinoedd ym 1992 i sicrhau adfer neu gynnal cynefinoedd naturiol a rhywogaethau o ddiddordeb ar statws cadwraeth ffafriol fel rhan o gyfraniad yr UE i ddatblygu cynaliadwy.

Mae Erthygl 2 o'r Gyfarwyddeb Cynefinoedd yn ei gwneud yn ofynnol i Aelod-wladwriaethau'r UE ddynodi **Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACA)** ar gyfer gwarchod dros 1,000 o rywogaethau o anifeiliaid a phlanhigion, yn ogystal â 200 o gynefinoedd. Yn bwysig, nid yw'r Gyfarwyddeb wedi'i chyfyngu i rywogaethau sydd mewn perygl o ddiflannu. Ei nod yw gwarchod rhywogaethau sydd mewn perygl, dan fygythiad neu'n brin, a chynefinoedd sydd mewn perygl o ddiflannu, sydd ag ystod naturiol fach neu'n enghreifftiau eithriadol o ranbarthau daearyddol nodweddiadol. Ar gyfer rhai rhywogaethau, mae'n rhaid bod mesurau gwarchod ar waith ar gyfer eu hystod naturiol gyfan.

Sefydlodd Erthygl 3 o'r Gyfarwyddeb Cynefinoedd **rwydwaith Natura 2000**, sy'n cynnwys 14 o ranbarthau bioddaearyddol sy'n cynnwys pob ACA ac AGA. Mae hyn yn estyn i oddeutu 20 y cant o diriogaeth tir yr UE, yn ogystal â rhai ardaloedd morol.

Ceir rhestr gynhwysfawr o ddatblygiadau'r UE yn Atodiad 2 i'r papur briffio hwn.

Y DU

Polisi bioamrywiaeth y DU

Cyn datganoli, gwnaed gwaith i fodloni rhwymedigaethau bioamrywiaeth rhyngwladol yn y DU. **Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth** y DU, a gyhoeddwyd ym 1994, oedd yr ymateb cyntaf i'r CAF. Disgrifiodd adnoddau biolegol y DU a'u pwysigrwydd rhyngwladol, a chyflwynodd y strategaethau a'r fframweithiau ar gyfer gosod a chyflawni targedau bioamrywiaeth.

Yn dilyn datganoli ym 1998, datblygodd Cymru a gwledydd eraill y DU eu strategaethau eu hunain ar gyfer bioamrywiaeth. Roedd y gwledydd datganoledig yn gallu mynd ar drywydd dulliau gwarchod yn seiliedig ar eu hamgylcheddau a'u blaenoriaethau gwahanol. Trafodir polisiau Cymru isod.

Er bod gwarchod natur yn fater sydd wedi'i ddatganoli yng Nghymru, mae Llywodraeth y DU yn cynrychioli Cymru yn rhyngwladol a'r DU sy'n rhan o'r Confensiwn ar Amrywiaeth Fiolegol. Mae llywodraethau'r DU yn parhau i

gydweithio yng Ngrŵp Bioamrywiaeth y Pedair Gwlad â chyrrff traws-lywodraethol eraill er mwyn bodloni ymrwymïadau bioamrywiaeth cenedlaethol a rhyngwladol.

Cafodd y **Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur** ei sefydlu o dan **Ddeddf Diogelu'r Amgylchedd 1990** a'i ailgyfansoddi o dan **Ddeddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig 2006**. Y Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur yw'r corff cyhoeddus sy'n cynghori Llywodraeth y DU a'r gweinyddiaethau datganoledig ar warchod natur ledled y DU ac yn rhyngwladol. Mae'r Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur yn cynnwys cynrychiolwyr o gyrff cadwraeth statudol y gwledydd datganoledig, gan gynnwys CNC ar gyfer Cymru.

Awdurdododd Grŵp Bioamrywiaeth y Pedair Gwlad y Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur i ddatblygu **Fframwaith Bioamrywiaeth y DU ar ôl 2010** fel ymateb i Gynllun Strategol ar gyfer Bioamrywiaeth 2011–2020 y Confensiwn ar Amrywiaeth Fiolegol ac 20 targed Aichi. Disodlodd y **Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth** blaenorol. Diben y fframwaith oedd nodi gweledigaeth a rennir a blaenoriaethau ar gyfer gweithgarwch y DU a hwyluso cydweithrediad yn y y DU.

Deddfwriaeth bioamrywiaeth y DU

Isod y mae'r prif offerynnau deddfwriaethol sy'n ymdrin â bioamrywiaeth yn y DU.

Deddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981

Deddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 yw'r ddeddfwriaeth allweddol ar gyfer gwarchod anifeiliaid, planhigion a chynefinoedd yn y DU. Mae'n gweithredu'r Gyfarwydddeb Adar, gan gynnwys y ddeddfwriaeth ar gyfer Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig (AGA).

Fel y'i diwygiwyd, mae Deddf 1981 yn gwahardd, gydag eithriadau, y canlynol:

- Lladd, anafu neu fynd ag anifeiliaid gwyllt rhestredig yn fwriadol;
- Casglu, dadwreiddio neu ddinistrio planhigion gwyllt rhestredig yn fwriadol;
- Cyflwyno rhywogaethau gwyllt anfredorol, sef anifeiliaid a phlanhigion, i'r gwyllt;
- Meddu ar rywogaethau goresgynnol.

Mae Deddf 1981 yn deddfu ar gyfer:

- Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA);
 - Gwarchodfeydd natur cenedlaethol;
 - Gwarchodfeydd natur morol.
-

Yn gyffredinol, CNC sy'n gyfrifol am ddynodi'r ardaloedd gwarchoddedig hyn yng Nghymru.

Rheoliadau Cadwraeth Cynefinoedd a Rhywogaethau 2017

Rheoliadau Cadwraeth Cynefinoedd a Rhywogaethau 2017 yw'r prif ddarn o ddeddfwriaeth ar gyfer gweithredu'r Gyfarwyddeb Cynefinoedd a rhannau o'r Gyfarwyddeb Adar yng Nghymru a Lloegr ar gyfer cynefinoedd ar y tir a'r glannau.

Ategir gweithrediad y Cyfarwyddebau Natur ar gyfer yr ardaloedd morol alltraeth gan **Rheoliadau Cadwraeth Cynefinoedd a Rhywogaethau Morol Alltraeth 2017** a **Rheoliadau Gweithgareddau Petrolewm Alltraeth (Cadwraeth Cynefinoedd) 2001**.

Mae'r Cyfarwyddebau Natur yn parhau i fod ar waith fel cyfraith yr UE a ddargedwir yn dilyn ymadawiad y DU â'r UE. Yn fwyaf diweddar, mae Rheoliadau 2017 a Rheoliadau 2001 wedi'u diwygio gan **Rheoliadau Cadwraeth Cynefinoedd a Rhywogaethau (Diwygio) (Ymadael â'r UE) 2019** er mwyn eu cadw'n weithredadwy. Yn bwysig, mae Rheoliadau 2019 yn disodli rhwydwaith Natura 2000 drwy rwydwaith safleoedd cenedlaethol newydd. Mae **Memorandwm Esboniadol** Rheoliadau 2019 yn nodi'r canlynol:

The intention is to ensure habitat and species protection and standards as set out under the Nature Directives are implemented in the same way or an equivalent way when the UK exits the EU. There is no change to policy.

Deddfwriaeth bellach y DU

Mae deddfwriaeth bellach y DU ar fioamrywiaeth yn cynnwys:

- **Deddf Parciau Cenedlaethol a Mynediad i Gefn Gwlad 1949;**
- **Deddf y Môr a Mynediad i'r Arfordir 2009'**
- **Gorchymyn Rhywogaethau Goresgynnol Estron (Gorfodi a Thrwyddedu) 2019;**

Cymru

Polisi bioamrywiaeth Cymru

Y **Cynllun Gweithredu Adfer Natur** yw strategaeth a chynllun gweithredu bioamrywiaeth Llywodraeth Cymru. Cafodd ei ddatblygu mewn cydweithrediad ag CNC, sefydliadau amgylcheddol ac eraill yn y sectorau cyhoeddus a phreifat. Mae'n nodi sut yr ymdrinnir â Chynllun Strategol y CAF yng Nghymru. Cafodd y cynllun ei gyhoeddi gyntaf yn 2015 a'i ddiwygio yn 2020.

Er mwyn bodloni targedau Aichi y CAF a gweledigaeth 2050, mae'r cynllun yn nodi'r amcanion a chamau gweithredu a ganlyn ar gyfer amgylchedd y tir a'r amgylchedd morol:

- **Ennyn a chefnogi cyfranogiad a dealltwriaeth er mwyn i fioamrywiaeth fwrw gwreiddiau yn y broses benderfynu ar bob lefel.** Mae hyn i'w gyflawni drwy'r fframwaith deddfwriaethol, yn bennaf Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 a Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016. Mae rhagor o ymyriadau'n cynnwys ymdrin â chyfathrebu, cyfraith cynllunio a chymorth amaethyddol.
- **Diogelu rhywogaethau a chynefinoedd sydd o'r pwys mwyaf a'u rheoli'n well.** Mae hyn i'w gyflawni drwy ddynodi a rheoli safleoedd gwarchoddedig yn well, gan arwain, yn y pen draw, at rwydwaith o ecosystemau cysylltiedig.
- **Gwneud ein hamgylchedd naturiol yn fwy cydnerth drwy adfer cynefinoedd sydd wedi'u diraddio a chreu cynefinoedd.** Mae hyn i'w gyflawni drwy nodi blaenoriaethau ar gyfer adfer ag adnoddau cyfyngedig.
- **Mynd i'r afael â'r prif bwysau ar rywogaethau a chynefinoedd.** Heblaw am ddefnyddio deddfwriaeth bresennol, er enghraifft Deddf Dŵr 2003, mae hyn i'w gyflawni drwy ddefnyddio dulliau gweithredu cyfannol, megis atebion ar sail natur, seilwaith gwyrdd, a brwydro rhywogaethau goresgynnol anfrodorol.
- **Gwella ein tystiolaeth, ein dealltwriaeth a'n gwaith monitro.** Mae hyn i'w gyflawni drwy gyfres o ddangosyddion bioamrywiaeth a rhagor o ffyrdd o fonitro ecosystemau.
- **Rhoi fframwaith llywodraethu a chymorth ar waith i gyflawni'r amcanion.** Mae hyn yn cynnwys dod â sbardunau allweddol ynghyd ar gyfer adfer bioamrywiaeth mewn Fframwaith Adfer Natur, yn ogystal â Phartneriaeth Bioamrywiaeth Cymru a Chynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol.

Ategir y Cynllun Gweithredu Adfer Natur gan strategaeth Llywodraeth Cymru, sef **Coetiroedd i Gymru** (a gafodd ei chyhoeddi gyntaf yn 2009 a'i diweddarau yn 2018), gan gydnabod y gall coetiroedd wneud cyfraniadau sylweddol i fioamrywiaeth ac ecosystemau iach. Mae'r strategaeth yn pennu targed, sef creu 2,000 hectar y flwyddyn o goetir ar gyfer gwella a hyrwyddo ansawdd amgylcheddol, ymateb i newid yn yr hinsawdd, dibenion hamdden, a'r sector coedwigaeth. Ailbwysleisiodd y **Cynllun Cyflenwi Carbon Isel** (2019) y targed hwn, a chynnig y dylid ei gynyddu i 4,000 hectar y flwyddyn "cyn gynted ag y bo modd".

Deddfwriaeth bioamrywiaeth Cymru

Mae Cymru wedi cyflwyno deddfwriaeth sy'n hyrwyddo bioamrywiaeth o fewn ei phwerau datganoledig:

Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016

Diben **Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016** yw hyrwyddo rheoli cynaliadwy ar adnoddau naturiol. Mae'n disodli'r ddyletswydd flaenorol i warchod bioamrywiaeth a nodwyd yn **Neddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig 2006**.

Mae adran 6 o Ddeddf 2016 yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau cyhoeddus gynnal a gwella bioamrywiaeth i hyrwyddo cydnerthedd ecosystemau. Mae'r ddyletswydd bioamrywiaeth a chydnerthedd ecosystemau hon hefyd yn cynnwys bod yn rhaid i awdurdodau cyhoeddus gyhoeddi cynlluniau sy'n nodi eu camau gweithredu arfaethedig i wella bioamrywiaeth a chydnerthedd ecosystemau, ac adrodd ar eu cynnydd.

Mae adran 7 o Ddeddf 2016 yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gymryd pob cam rhesymol i gynnal a gwella **organeddau byw a'r mathau o gynefinoedd o'r pwysigrwydd pennaf** ar gyfer bioamrywiaeth yng Nghymru.

Mae Deddf 2016 hefyd yn sefydlu fframwaith o bolisiau:

- Bob 5 mlynedd, mae'n rhaid i Cyfoeth Naturiol Cymru gyhoeddi **Adroddiad o Gyflwr Adnoddau Naturiol**, yn asesu rheoli cynaliadwy ar adnoddau naturiol a bioamrywiaeth yng Nghymru ac ystyried tueddiadau sy'n effeithio ar reoli cynaliadwy ar adnoddau naturiol;
- Mae'n rhaid i Weinidogion Cymru gyhoeddi a gweithredu **polisi adnoddau naturiol cenedlaethol**, yn amlinellu blaenoriaethau allweddol, risgiau a chyfleoedd ar gyfer rheoli cynaliadwy ar adnoddau naturiol. Mae'n rhaid adolygu'r polisi ar ôl pob etholiad cyffredinol;

- Mae'n rhaid i CNC gyhoeddi **datganiadau ardal**, sy'n adroddiadau adnoddau naturiol sy'n seiliedig ar leoedd, yn cynnwys cyfeiriadau at adnoddau naturiol mewn ardal, yn esbonio sut y mae egwyddorion rheoli cynaliadwy ar adnoddau naturiol wedi'u cymhwyso, ac yn ymdrin â blaenoriaethau, risgiau neu bryderon.

Mae Ymchwil y Senedd wedi **llunio canllaw** gyda mwy o fanylion am ofynion rheoli cynaliadwy ar adnoddau naturiol Deddf 2016.

Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015

Nod **Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015** yw gwella llesiant cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol Cymru yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy. Mae hyn yn golygu bod yn rhaid i gyrff cyhoeddus weithredu fel bod anghenion y presennol yn cael eu diwallu heb beryglu gallu cenedlaethau'r dyfodol i ddiwallu eu hanghenion eu hunain.

Mae Deddf 2015 yn gwneud hynny drwy ddiffinio saith nod llesiant. Mae'r nod "Cymru gydnerth" yn cydnabod pwysigrwydd bioamrywiaeth ar gyfer llesiant:

Cenedl sy'n cynnal ac yn gwella amgylchedd naturiol bioamrywiol gydag ecosystemau iach gweithredol sy'n cynnal cydnerthedd cymdeithasol, economaidd ac ecolegol ynghyd â'r gallu i addasu i newid (er enghraifft newid yn yr hinsawdd).

Mae Deddf 2015 yn gwneud **dangosyddion llesiant cenedlaethol** yn ofynnol i fesur y cynnydd tuag at hyn a nodau llesiant eraill a ddiffinnir yn y Ddeddf. Mae dangosyddion 43 ('Ardaloedd o ecosystemau iach yng Nghymru') a 44 ('Statws amrywiaeth Fiolegol yng Nghymru') yn ystyried bioamrywiaeth yn benodol.

Monitro bioamrywiaeth Cymru

Mae Llywodraeth Cymru yn modelu ac yn monitro effaith amgylcheddol, gymdeithasol ac economaidd ei pholisiau drwy **Raglen Monitro a Modelu'r Amgylchedd a Materion Gwledig**. Disodlodd y **Rhaglen Monitro a Gwerthuso Glastir** flaenorol yn 2016. Mae'n casglu data ar draws tirwedd Cymru ac yn cysylltu newidiadau ag effeithiau dilynol, megis canlyniadau economaidd.

Cyrff Cymreig sy'n gyfrifol am fioamrywiaeth

Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) yw corff statudol Llywodraeth Cymru sy'n gyfrifol am reoli adnoddau naturiol Cymru. Cafodd ei sefydlu drwy uno Cyngor Cefn Gwlad Cymru, Asiantaeth yr Amgylchedd Cymru, a Chomisiwn Coedwigaeth Cymru. Mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn diffinio diben CNC i fynd ar drywydd egwyddorion rheoli cynaliadwy ar adnoddau naturiol a'u cymhwyso. Mae gan CNC rolau a dyletswyddau statudol sy'n ymwneud â bioamrywiaeth. Ymhlith eraill, mae'r rhain yn cynnwys cyhoeddi'r Adroddiad o Gyflwr Adnoddau Naturiol a datganiadau ardal, yn ogystal â dynodi ardaloedd gwarchoddedig.

Mae **Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru (PBC)** yn grŵp o randdeiliaid o'r sectorau cyhoeddus, preifat a gwirfoddol. Mae'n rhoi cyngor i Lywodraeth Cymru a'i nod yw hyrwyddo a monitro bioamrywiaeth a chamau gweithredu ecosystemau.

Mae **Cyswilt Amgylchedd Cymru (CAC)** yn rhwydwaith o gyrff anllywodraethol amgylcheddol, cefn gwlad a threftadaeth. Mae'n rhoi cyngor i Lywodraeth Cymru ac yn briffio'r Senedd ar bolisi ac arfer amgylcheddol.

Ardaloedd gwarchodedig

Gyda threigl amser, mae nifer fawr o ddynodiadau ar gyfer ardaloedd gwarchodedig wedi datblygu. Mae'r adran hon yn cyfuno mathau o ddynodiadau yng Nghymru a'r ddeddfwriaeth sylfaenol.

Ffigur 4: Llyn Idwal yn Eryri, un o safleoedd Ramsar Cymru.

Mae **Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA)** yn rhoi'r warchodaeth sylfaenol i'r rhan fwyaf o'r safleoedd gwarchod natur ar dir. Mae SoDdGA yn ei gwneud yn ofynnol i berchnogion tir reoli eu tir i warchod ei nodweddion arbennig. Nodir SoDdGA gan CNC. Mae gwarchodfeydd natur cenedlaethol, safleoedd Ramsar, yn ogystal ag AGA a ACA, hefyd yn SoDdGA. **Ar hyn o bryd, mae dros 1,000 o SoDdGA yng Nghymru.**

Dynodwyd **Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig (AGA)** o dan Gyfarwyddeb yr UE ar Warchod Adar Gwyllt, sydd bellach yn cael ei throsi'n gyfraith ddomestig gan **Reoliadau Cadwraeth Cynefinoedd a Rhywogaethau** (Diwygio) (Ymadael â'r UE) 2019. Mae AGA yn gwarchod cynefinoedd rhywogaethau adar mudol a phrin neu dan fygythiad, megis barcudiaid coch, cudyllod bach, gweilch y pysgod a chwtiaid aur. Nodir AGA gan CNC sy'n ystyried canllawiau dethol gan y Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur. **Ar hyn o bryd, mae 21 o AGA yng Nghymru.** Gallant fod ar dir neu yn y môr.

Dynodwyd **Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACA)** yn wreiddiol o dan Gyfarwyddeb yr UE ar Gynefinoedd, sydd bellach yn cael ei throsi'n gyfraith ddomestig gan Reoliadau Cadwraeth Cynefinoedd a Rhywogaethau (Diwygio) (Ymadael â'r UE) 2019. Nod ACA yw gwarchod bioamrywiaeth drwy warchod dros 1,000 o rywogaethau anifeiliaid a phlanhigion rhestredig, yn ogystal â 200 o gynefinoedd. **Ar hyn o bryd, mae 95 o ACA yng Nghymru,** gan gynnwys rhai safleoedd trawsffiniol. Gallant fod ar dir neu yn y môr.

Mae **Natura 2000** yn rhwydwaith o'r holl AGA ac ACA yn yr UE. Mae Natura 2000 yn hwyluso cydweithrediad rhanddeiliaid i sicrhau bod rhywogaethau a chynefinoedd mwyaf dan fygythiad Ewrop yn goroesi yn y tymor hir. Ar ôl Brexit, nid yw AGA ac ACA yn y DU (gan gynnwys 116 o AGA ac ACA yng Nghymru) yn rhan o Natura 2000 mwyach, ond maent yn **rhwydwaith newydd o safleoedd cenedlaethol.**

Mae **safleoedd Ramsar** yn wlyptiroedd gwarchodedig o dan **Gonfensiwn Ramsar UNESCO**. Nodir safleoedd Ramsar gan CNC, mewn cydweithrediad â'r Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur. Mae pob safle Ramsar hefyd yn SoDdGA. Mae **10 safle Ramsar yng Nghymru ar hyn o bryd.**

Dynodir **gwarchodfeydd biosffer** gan UNESCO ac maent yn rhan o Rwydwaith Gwarchodfeydd Biosffer y Byd. Maent yn cael statws gwarchodedig drwy ddynodiadau eraill, megis SoDdGA. Ar hyn o bryd mae un warchodfa biosffer yng Nghymru, sef **Gwarchodfa Natur Genedlaethol Dyfi.**

Dynodir **Gwarchodfa Natur Genedlaethol (GNG)** gan CNC o dan Ddeddf Parciau Cenedlaethol a Mynediad i Gefn Gwlad 1949, neu o dan Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981. Heblaw am warchod natur, caiff ei dynodi hefyd at ddibenion ymchwil ac astudio ac, fel y cyfryw, mae ar agor i'r cyhoedd. Mae pob GNG hefyd yn SoDdGA. **Ar hyn o bryd, mae 76 GNG yng Nghymru.** Caiff ei rheoli naill ai gan CNC neu gyrff gwirfoddol, megis yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol, yr RSPB, neu'r Ymddiriedolaethau Natur.

Mae **Gwarchodfa Natur Leol (GNL)** yn debyg i GNG ond, o ddiddordeb lleol yn unig, yn hytrach na diddordeb cenedlaethol. Fel y cyfryw, caiff ei dynodi gan awdurdodau lleol. Mae **62 GNL yng Nghymru ar hyn o bryd**, gan gynnwys, ymhlith eraill, chwareli segur, camlesi diangen neu gilffyrdd rheilffordd segur.

Nod **Parthau Cadwraeth Morol (PCM)** yw gwarchod ystod o gynefinoedd a rhywogaethau morol prin neu dan fygythiad. Yn wahanol i Warchodfeydd Natur Cenedlaethol, mae PCM yn ymdrin ag amgylcheddau morol yn benodol ac yn cynnwys y môr a gwely'r môr. Mae PCM yn disodli'r gwarchodfeydd natur morol blaenorol drwy Ddeddf y Môr a Mynediad i'r Arfordir 2009. Ar hyn o bryd, mae un PCM ym moroedd Cymru, sef **Parth Cadwraeth Morol Skomer.**

Sefydlwyd **parciau cenedlaethol** o dan Ddeddf Parciau Cenedlaethol a Mynediad i Gefn Gwlad 1949 ac maent yn deillio o'r galw am fynediad i'r cyhoedd i gefn gwlad. Fel y cyfryw, mae diben hamdden i Barciau Cenedlaethol hefyd, ac mae **egwyddor Sandford** yn sbardun i gydbwysu hamdden a chadwraeth, sy'n rhoi blaenoriaeth i gadwraeth dros hamdden pan fydd gwrthdaro anghymodlon. Mae **3 pharc cenedlaethol yng Nghymru ar hyn o bryd: Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog, Parc Cenedlaethol Arfordir Sir Benfro, a Pharc Cenedlaethol Eryri.**

Safbwynt presennol Llywodraeth Cymru a'r camau nesaf

Mae'r adran hon yn cyflwyno camau gweithredu parhaus a datblygiadau posibl yn y dyfodol sy'n ymwneud â pholisi a deddfwriaeth bioamrywiaeth sy'n ymwneud â Chymru.

Ychwanegodd Llywodraeth flaenorol Cymru **fioamrywiaeth** a **datgarboneiddio** at ei phum maes blaenoriaeth gwreiddiol yn '**Ffyniant i Bawb**', gan wneud twf amgylcheddol a bioamrywiaeth yn flaenoriaeth yn y Bumed Senedd.

Ym mis Ebrill, datganodd Llywodraeth Cymru a'r Senedd '**argyfwng hinsawdd**'. Daeth datganiad 'argyfwng natur' yn ddiweddarach, ym mis Mehefin 2021, **gan y Senedd. Cefnogwyd** y datganiad gan Julie James, y Gweinidog Newid Hinsawdd, yn y Chweched Senedd, a ddywedodd y canlynol:

Wrth gwrs, rydym yn gosod newid hinsawdd a natur yn y canol yn holl benderfyniadau'r Llywodraeth newydd hon.

Mae **Rhaglen Lywodraethu'r Chweched Senedd** yn cynnwys yr amcanion llesiant i:

- Ymgorffori ein hymateb i'r argyfwng hinsawdd a natur ym mhopeth a wnawn;
- Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth inni ddatgarboneiddio cymaint â phosibl.

Ym mis Awst 2020, llofnododd Llywodraeth Cymru, ymhlith llywodraethau datganoledig eraill, dinasoedd ac awdurdodau lleol, **Ddatganiad Caeredin** ar fioamrywiaeth fyd-eang. Mae'r llofnodwyr yn mynegi eu pryder ynghylch methu targedau Aichi ac yn galw am gamau gweithredu cryf a beiddgar i sicrhau gweddnewid i atal colli bioamrywiaeth.

Amlinellir rhai meysydd o ddiddordeb penodol isod.

Targedau bioamrywiaeth

Ar hyn o bryd, nid oes targedau domestig gan Gymru sy'n ymwneud ag adfer bioamrywiaeth.

Dyma fater y mae cyrff anlywodraethol amgylcheddol wedi bod yn lloio arno ers blynyddoedd. Mae'r ddadl wedi **dod i'r amlwg yn ddiweddar** yn sgil 15fed cyfarfod Cynhadledd y Partion (COP15) i'r CAF, ym mis Hydref 2021 (gweler tudalen 9 am ragor o wybodaeth). Disgwylir cytuno ar fframwaith byd-eang ar ôl 2020 a fydd yn cynnwys nodau a thargedau rhyngwladol i wydroi'r dirywiad mewn bioamrywiaeth. Disgwylir i ganlyniad y gynhadledd gael dylanwad mawr ar bolisiau cenedlaethol, gan gynnwys Cynllun Gweithredu Adfer Natur Cymru a gallai arwain at gyflwyno targedau bioamrywiaeth domestig.

Ddiwedd y Bumed Senedd, galwodd **Pwyllgor Newid Hinsawdd, Amgylchedd a Materion Gwledig (NHAMG)** a **rhanddeiliaid amgylcheddol** ar Lywodraeth Cymru i bennu targedau bioamrywiaeth sy'n gyfreithiol rwymol. **Mewn tystiolaeth i'r Pwyllgor NHAMG**, dywedodd Ymddiriedolaethau Natur Cymru y canlynol:

We want to see ambitious, legally binding, and enforceable targets for nature's recovery enshrined in law and enforced by an independent Welsh Office for Environmental Protection. With post-Brexit legislation requirements, there is the opportunity to establish legal targets, sub-targets, and action plans for biodiversity for all government departments and public bodies. This commitment will ensure a future where nature is recovering – not in decline.

Dywedodd y Gweinidog Newid Hinsawdd wrth Bwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Seilwaith (NHAS) y Chweched Senedd ym mis Gorffennaf 2021 fod Llywodraeth Cymru yn bwriadu cynnwys targedau bioamrywiaeth domestig mewn Bil yn y dyfodol. Rhagwelir y bydd y Bil hwn hefyd yn cyflwyno system llywodraethu amgylcheddol Gymreig (a drafodir isod). Dywedodd fod cais cadarn yn cael ei gyflwyno iddi fod ym mlwyddyn 2 o'r rhaglen ddeddfwriaethol.

Adferiad gwyrdd

Nodwyd bod yr adferiad o bandemig y coronafeirws yn gyfle i fynd i'r afael â'r argyfyngau natur a hinsawdd gwaelodol. Mae'r **Grŵp Gorchwyl a Gorffen Adferiad Gwyrdd** (wedi'i awdurdodi gan Lywodraeth Cymru) wedi nodi bod adfer bioamrywiaeth yn flaenoriaeth. Yn ei adroddiad, sef **'Adferiad Gwyrdd: Blaenoriaethau ar gyfer gweithredu'**, mae'n asesu syniadau rhanddeiliaid ar gyfer adferiad gwyrdd yn seiliedig ar ei fuddion ar gyfer bioamrywiaeth. Mae buddion eraill adferiad gwyrdd yn cynnwys gweithredu ar yr hinsawdd, twf economaidd cynhwysol a theg, a chreu swyddi. Mae'r grŵp yn cydnabod y canlynol:

Gallai fod mwy o bwyslais ar rai elfennau o'u cymharu ag eraill. [Cytunwyd] i egwyddor o 'wneud dim niwed' – er enghraifft, ni ddylai camau ar ddatgarboneiddio fod ar draul bioamrywiaeth.

Ers hynny, mae aelodau'r grŵp wedi ymrwymo i barhau i gydweithio drwy ffurfio'r **Bartneriaeth Cyflawni Adferiad Gwyrdd**. Daeth y Pwyllgor NHAMG i'r casgliad a ganlyn yn ei **adroddiad gwaddol**:

Dylai ein Pwyllgor olynol barhau i adolygu cynnydd Llywodraeth nesaf Cymru o ran cyflawni "adferiad gwyrdd" a gweithredu argymhellion Grŵp Gorchwyl a Gorffen yr Adferiad Gwyrdd. Bydd angen i Lywodraeth Cymru sicrhau bod ei dull ar gyfer yr adferiad gwyrdd yn parhau i ganolbwyntio ar adfer natur.

Coedwigaeth a choetiroedd

Mae'r **Goedwig Genedlaethol** yn brosiect tymor hir a gyflwynwyd gyntaf gan Mark Drakeford, y Prif Weinidog, yn ei fanifesto arweinyddiaeth yn 2018. Mae'n cynnwys **creu coetiroedd newydd yng Nghymru** ac uwchraddio coetiroedd presennol i fodloni safonau coedwigaeth y DU. Nod y Goedwig Genedlaethol yw gwella bioamrywiaeth drwy ddarparu cynefinoedd, yn ogystal â dal carbon i liniaru newid hinsawdd a'r buddion ar gyfer datblygu gwledig, yr economi a hamdden.

Nid oes darlun manwl o ble mae'r Goedwig Genedlaethol yn mynd i fod, na sut olwg fydd arni, wedi'i gyhoeddi eto gan Lywodraeth Cymru. Dynodwyd pedwar ar ddeg o goetiroedd presennol yn safleoedd Coedwig Genedlaethol ym mis Tachwedd 2020. Mae'r targed coedwigo, sef plannu 2,000 hectar o goetir newydd bob blwyddyn, fel y nodir yn y **strategaeth Coetiroedd i Gymru**, wedi'i fethu'n barhaus – **plannwyd 80 hectar yn y flwyddyn hyd at 31 Mawrth 2020**.

Mae'r amcan ar gyfer bioamrywiaeth yn cystadlu â disgwyliadau eraill Coedwig Genedlaethol, megis yr angen am ddal a storio carbon neu goedwigaeth. Mae rhanddeiliaid megis **RSPB Cymru yn rhybuddio** y gall coedwigo ddinistrio bioamrywiaeth os ehengir coetiroedd i gynefinoedd sefydledig, yn enwedig cynefinoedd prin megis mawndiroedd. Canfu **Adolygiad Tystiolaeth Coedwig Genedlaethol yng Nghymru** y gellid cael y buddion mwyaf ar gyfer bioamrywiaeth wrth wella ansawdd coetiroedd, yn hytrach na chynyddu eu maint.

Ym mis Gorffennaf 2021, **nododd** Lee Waters, Dirprwy Weinidog Newid Hinsawdd, gamau nesaf Llywodraeth Cymru ar gyfer plannu coed, gan gynnwys y byddai Cynllun Gweithredu Coetiroedd i Gymru newydd yn cael ei gyhoeddi'n ddiweddarach eleni. Dywedodd y canlynol:

Mae angen i ni blannu 43,000 hectar o goetir newydd erbyn 2030, a 180,000 hectar erbyn 2050 i gadw at y 'llwybr cytbwys' a ddisgrifir gan Gomisiwn Newid Hinsawdd y DU.

Polisi rheoli tir yn y dyfodol

Mae Llywodraeth Cymru wedi bod yn datblygu cynigion ar gyfer polisi rheoli tir/amaethyddol yn y dyfodol nawr bod y DU wedi gadael Polisi Amaethyddol Cyffredin (PAC) yr UE. Gallai dyfodol ffermio edrych yn wahanol iawn gyda mwy o bwyslais ar fioamrywiaeth os gweithredir cynlluniau **Papur Gwyn** Llywodraeth Cymru. Disgwylir i Fil Amaethyddiaeth (Cymru) yn y Chweched Senedd weithredu cynllun newydd.

Byddai'r cynllun arfaethedig yn gwobrwo ffermwyr am ddarparu nwyddau cyhoeddus, yn bennaf **canlyniadau amgylcheddol**, yn ogystal â lles anifeiliaid a buddion cymunedol. Yn wahanol i'r PAC, ni fyddai ffermwyr yn cael cymorth ar gyfer cynhyrchu bwyd fel y cyfryw, **gyda'r rhesymeg** bod bwyd yn nwydd y gellir ei farchnata ac, felly, na ddylai gael ei ariannu gan y wladwriaeth. Yn hytrach, byddai'r cyllid yn canolbwyntio ar fuddion cynhyrchu bwyd cynaliadwy na ellir eu marchnata, megis gwella bioamrywiaeth. Er enghraifft, gallai hyn fod ar ffurf gwella amrywiaeth blodau gwyllt ar ffermydd, ochr yn ochr â chynhyrchu bwyd.

Ym mis Hydref 2019, cyhoeddodd Pwyllgor NHAMG y Bumed Senedd adroddiad, sef **Cynllun Ffermio Cynaliadwy arfaethedig Llywodraeth Cymru: adfer bioamrywiaeth**, gan nodi nifer o argymhellion ar gyfer cysoni cymorth i'r sector amaethyddol ag adfer bioamrywiaeth. Roedd hyn yn cynnwys gwneud bioamrywiaeth yn flaenoriaeth allweddol yn y Cynllun Ffermio Cynaliadwy arfaethedig a gwobrwo ffermwyr am arfer da. I wneud hyn, argymhellodd dargedau penodol sy'n gysylltiedig â bioamrywiaeth a'i hadfer.

Llywodraethu ac egwyddorion amgylcheddol

Ar hyn o bryd, mae gan gyrff yr UE, megis y Comisiwn Ewropeaidd a Llys Cyfiawnder yr Undeb Ewropeaidd, rôl bwysig o ran **gorfodi cyfreithiau amgylcheddol sy'n deillio o'r UE i gael eu gweithredu**, megis y Cyfarwyddebau Natur, ar draws Aelod-wladwriaethau'r UE. Llywir y cyfreithiau hyn, a'r modd y cânt eu dehongli, gan **egwyddorion amgylcheddol yr UE**, y bwriedir iddynt sicrhau safonau amgylcheddol uchel.

Ar ôl gadael yr UE, ni fydd y strwythurau llywodraethu a'r egwyddorion amgylcheddol hyn yn gymwys yn y DU mwyach. **Ymrwymodd Llywodraeth Cymru** o'r blaen y byddai'n "manteisio ar y cyfle deddfwriaethol priodol cyntaf

i gynnwys yr egwyddorion amgylcheddol mewn cyfraith a chau'r bwlch llywodraethu" ar ôl Brexit.

Cynhaliwyd ymgynghoriad yn 2019; **Egwyddorion a Threfniadau Llywodraethu Amgylcheddol yng Nghymru ar ôl Ymadael â'r Undeb Ewropeaidd**. Fodd bynnag, nid yw deddfwriaeth wedi'i chyflwyno eto i sefydlu corff llywodraethu amgylcheddol domestig i Gymru, nac egwyddorion amgylcheddol. **Mae trefniadau dros dro ar waith**, ond rôl yr asesydd gwarchod amgylcheddol dros dro yw gwneud sylwadau ar weithrediad cyfraith amgylcheddol, yn hytrach nag ymchwilio i achosion o dorri'r gyfraith.

Mae **pryder** eang ar draws y sector yr amgylchedd y gallai'r bwlch llywodraethu amgylcheddol hwn fod â goblygiadau i orfodi cyfraith amgylcheddol a chanlyniadau, felly, ar gyfer gwarchod bioamrywiaeth.

Mae Pwyllgor NHAMG y Bumed Senedd wedi cynnal dau ymchwiliad yn y maes polisi hwn, yn **2018** ac yn **2019**. **Roedd yn eiriol i deddfwriaeth ymdrin â'r materion hyn** yn y Chweched Senedd. Fel y trafodwyd, dywedodd y Gweinidog Newid Hinsawdd wrth y Pwyllgor olynol (NHAS) yn ddiweddar ei bod am i Fil gael ei gyflwyno yn yr ail flwyddyn o'r rhaglen deddfwriaethol.

Gweler ein canllaw ynghylch **llywodraethu amgylcheddol** am ragor o fanylion.

Rhwymedigaethau'r DU a'r UE

Mae'r DU a'r UE wedi cytuno ar delerau eu perthynas newydd yn y **Cytundeb Masnach a Chydweithredu**.

Mae'r Cytundeb Masnach a Chydweithredu'n cynnwys nifer o ddarpariaethau sy'n ymwneud â'r amgylchedd a'r hinsawdd. Mae'r ddau fater yn rhan o'r darpariaethau 'tegwch yn y farchnad', sy'n ceisio sicrhau cystadleuaeth deg rhwng y DU a'r UE mewn modd sy'n ffafriol i ddatblygu cynaliadwy.

Rhestrir 'gwarchod natur a bioamrywiaeth' yn benodol yn y darpariaethau hyn. Maent yn cynnwys dyletswydd dim atchwelyd i beidio â gwanhau na gostwng y lefelau gwarchod a oedd ar waith ar 31 Rhagfyr 2020 mewn ffordd sy'n effeithio ar fasnach neu fuddsoddiad rhwng y DU a'r UE. Maent hefyd yn caniatáu i'r DU a'r UE ddefnyddio mesurau ailgydbwyso os yw eu lefelau gwarchod yn y dyfodol yn ymrannu.

Atodiadau

Atodiad 1: Rhestr gynhwysfawr o gytuniadau bioamrywiaeth rhyngwladol

1946: Confensiwn Rhyngwladol ar gyfer Rheoleiddio Hela Morfilod

1952: Confensiwn Rhyngwladol ar Warchod Planhigion

1964: Rhestr Goch yr Undeb Rhyngwladol dros Gadwraeth Natur o Rywogaethau dan Fygythiad

1971: Confensiwn Ramsar ar Wlyptiroedd

1972: Confensiwn Treftadaeth y Byd

1972: Cynhadledd y Cenhedloedd Unedig ar yr Amgylchedd (a elwir hefyd yn Confensiwn Stockholm)

1975: Confensiwn ar Fasnach Ryngwladol mewn Rhywogaethau o Ffawna a Fflora Gwyllt sydd mewn Perygl

1979: Confensiwn ar Warchod Rhywogaethau Mudol o Anifeiliaid Gwyllt (a elwir hefyd yn Confensiwn Bonn)

1982: Confensiwn ar Gyfraith y Môr

1986: Confensiwn Gwarchod a Datblygu Amgylchedd Morol Rhanbarth Ehangach y Caribî

1992: Cynhadledd y Cenhedloedd Unedig ar yr Amgylchedd a Datblygu (a elwir hefyd yn Confensiwn Rio)

1993: Confensiwn ar Amrywiaeth Fiolegol (CAF)

- **Cyfarfodydd COP** (bob dwy flynedd)
 - Protocol Cartagena ar Fioddiogelwch 2000
 - Protocol Atodol Kuala Lumpur 2010

2001: Cytuniad Rhyngwladol ar Adnoddau Genetig Planhigion ar gyfer Bwyd ac Amaethyddiaeth

2002: Uwchgynhadledd y Byd ar Ddatblygu Cynaliadwy

2010: Protocol Nagoya ar Fynediad at Adnoddau Genetig a Rhannu'r Buddion sy'n Deillio o'u Defnyddio mewn Modd Teg a Chyfiawn

– Targedau Aichi

Atodiad 2: Rhestr gynhwysfawr o ddatblygiadau'r UE

1979: Cyfarwyddeb Adar

1992: Cyfarwyddeb Cynefinoedd

1993: Cadarnhad yr UE o'r Confensiwn ar Amrywiaeth Fiolegol

1997: Rheoliadau'r UE sy'n deillio o'r Confensiwn ar Fasnach Ryngwladol mewn Rhywogaethau o Ffawna a Fflora Gwyllt sydd mewn Perygl

1998: Strategaeth Bioamrywiaeth yr UE 1998

2004: Cyfarwyddeb Atebolrwydd Amgylcheddol 2004

2006: Neges Comisiwn yr UE ar Atal Colli Bioamrywiaeth erbyn 2010

2006: Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth yr UE 2006

2008: Cyhoeddiad y byddai'n methu targedau 2010

2010: Targedau wedi'u methu

2011: Neges, Our Life Insurance, Our National Capital (Strategaeth Bioamrywiaeth yr UE hyd at 2020)

2014: Rheoliad Rhywogaethau Estron Goresgynnol

2016: Gwerthusiad 'Gwiriad Ffitrwydd' o'r Cyfarwyddebau Natur

2017: Cyngor yr UE yn mabwysiadu'r Cynllun Gweithredu yn dilyn y broses gwirio ffitrwydd

2017: Rheoliadau'r UE sy'n deillio o'r Confensiwn ar Fasnach Ryngwladol mewn Rhywogaethau o Ffawna a Fflora Gwyllt sydd mewn Perygl

2018: Neges ar y Fenter Peillwyr